

*ग्रामपंचायत अधिका-याचे अधिकार व जबाबदा-या *

महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८ नुसार ग्रामपंचायत अधिकारी आणि पदाधिकाऱ्यांचे अधिकार व जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे आहेत. ग्रामपंचायतीमध्ये मुख्यत्वे सरपंच, उपसरपंच, ग्रामपंचायत सदस्य आणि ग्रामसेवक यांचा (सचिव) समावेश होतो

१:सरपंच व उपसरपंचाचे अधिकार व जबाबदाऱ्या .

- **प्रशासकीय प्रमुख:** सरपंच हा ग्रामपंचायतीचा कार्यकारी प्रमुख असतो.ग्रामपंचायतीच्या दैनंदिन कामकाजावर आणि कर्मचाऱ्यांवर नियंत्रण ठेवणे हे त्यांचे मुख्य काम आहे
 - **सभांचे आयोजन:** ग्रामपंचायतीच्या मासिक आणि विशेष सभा बोलावणे व त्यांचे अध्यक्षपद भूषवणे.
 - **आर्थिक नियंत्रण:** ग्रामपंचायतीच्या निधीतून खर्च करण्यास मंजूरी देणे आणि खर्चावर देखरेख ठेवणे.
 - **रेकॉर्डची सुरक्षा:** ग्रामपंचायतीचे अभिलेख, दस्तऐवज सुरक्षित ठेवणे.
 - **सरपंचाच्या अनुपस्थितीत:** सरपंचाच्या अनुपस्थितीत उपसरपंच त्यांचे अधिकार व कर्तव्ये पार पाडतात.
- २:यांच्या जबाबदाऱ्या (वॉर्ड सदस्य) ग्रामपंचायत सदस्य .
- **विकास कामे:** आपापल्या प्रभागातील समस्या मांडणे आणि विकास कामे सुचवणे (वॉर्डातील)
 - **ग्रामसभा व मासिक सभा:** ग्रामसभा आणि ग्रामपंचायतीच्या मासिक सभामध्ये गावकऱ्यांच्या समस्या मांडणे व निर्णय प्रक्रियेत सहभाग घेणे.

३:यांचे अधिकार व जबाबदाऱ्या (सचिव) ग्रामसेवक .

- **प्रशासकीय प्रमुख:** ग्रामसेवक हा ग्रामपंचायतीचा सचिव असतो आणि तो जिल्हा परिषदेचा कर्मचारी असतो.ग्रामपंचायतीचा सर्व दैनंदिन का .रभार पाहणे व नोंदी ठेवणे ही त्यांची मुख्य जबाबदारी आहे (रेकॉर्ड)
- **निधी व्यवस्थापन:** ग्रामपंचायतीच्या आर्थिक व्यवहारांची नोंद ठेवणे, कर जमा करणे आणि शासकीय योजनांच्या निधीचे व्यवस्थापन करणे.
- **अहवाल सादर करणे:** दर सहा महिन्यांनी ग्रामसभेसमोर विकासकामांचा व आर्थिक बाबींचा अहवाल सादर करणे.
- **शासकीय दुवा:** ग्रामसेवक हा शासन आणि ग्रामस्थ यांच्यातील महत्त्वाचा दुवा म्हणून काम करतो.

४:(गावकऱ्यांचे अधिकार) ग्रामसभेचे अधिकार .

- **नियंत्रण:** ग्रामसभा ही ग्रामपंचायतीच्या कामकाजावर आणि गावकारभान्यांवर नियंत्रण ठेवते.
- **लाभार्थ्यांची निवड:** सरकारी योजनांच्या लाभार्थ्यांची निवड करणे.
- **विकास कामांची मंजूरी:** गावातील विकास कामे व त्यांच्या नियोजनाला मान्यता देणे.

५:(कर्तव्ये) ग्रामपंचायतीची प्रमुख कार्ये .

- **पाणीपुरवठा व स्वच्छता:** गावातील पिण्याचे पाणी आणि स्वच्छतेची व्यवस्था करणे.
- **रस्ते व दिवाबत्ती:** गावातील रस्ते बांधणे, त्यांची दुरुस्ती करणे आणि पथदिव्यांची (Street Lights) सोय करणे.
 - **जन्म:मृत्यू नोंद-** गावात होणाऱ्या जन्म, मृत्यू आणि विवाहांची नोंद ठेवणे.
 - **आरोग्य व शिक्षण:** प्राथमिक आरोग्य सुविधा आणि प्राथमिक शिक्षणाकडे लक्ष देणे.

आर्थिक गैरव्यवहार किंवा कर्तव्यात कसूर केल्यास सरपंच, उपसरपंच किंवा सदस्यांना पदावरून काढण्याचा अधिकार व ग्रामसभेला आहेत.